

Szeged „mindönöse”

Találójában: „A legszögédibb szögédi”, 1904. augusztus elsején született. „Haviboldogasszonykor búcsúja vótam az edős-anyakimnak” — mondogatta baráti társaságban.

A nemrégiben — a Magvető kiadásában — megjelent *Hagyomány szolgálatában* című posztumusz munkájában megragadó szépséggel ír családjáról. Népét, származását soha sem tagadta meg, inkább nagyon büszke volt rájuk. Alsóváros jámborváros, másként — foglalkozásukra nézve — paprikaváros. Hosszú ott a Pálfi utca, amelyiknek alsó végén, a hetvenkettes számú házban született és élt évtizedekig. Anyját Kónya Annát, az alsóvárosiak *Szaka Panna* névnek nevezték, ma is úgy emlegetik. Fiát Bálint Sándort is hiába keresték rendes nevén, senki se tudta kiról van szó. Aki viszont tudta anyja ragadványnevét, csak úgy kereste, hogy a „*Szaka Panna fia, a Sanyika*” Panna német óva intették asszonyapjait, hogy fiát ne taníttassa magasabb iskolákban, mert ha majd úr lesz, akkor megtagadja nemcsak őt, az édesanyját, hanem az alsóvárosiakat is, akik közül való. Egy családi összejövetelen anyja nővére is szóvá tette, mit mondanak a népek, amin Bálint Sándor elámúlt, hiszen ő anynyira szeretete az édesanyját, a rokonokat és a városrész lakóit. Átérezte az aggodást, és akkor megfogadta, hogy semmi áron és soha el nem hagyja övét; a tisztasági tartásáról és szorgalmáról híres szögédi nemzetét. Fogadalma egy idő után tudatosan elkötelezettséggé érett, mely elkötelezettség gyökerei egyre mélyebben keresték a szeretett nép archaikus hagyományában rejtődző értékeket. A kutatásból, a gyűjtésből akkor nem lehetett megélni. Mégis szívesen vállalt ügynevezett díjtalan gyakornokságot, később házitánítóskodást, hogy közben emberekkel ismerkedhessen és alapos vizsgálódásba kezdhesen. Ebben a munkájában az édesanyja mindig nagyon segítette. Tanítóképzés tanárkodása, majd az egyetemi katedra, sok idejét elvette a népkutatástól. Főként a vidéki tanítványok révén mégis terjeszthette kutatási területét. Így alakította ki a „szögédi nagy tájat”, mint ethnikai egységet, amely terület természetesen túl nyúlt az ország határain, mivel „odakint is sok a szögédi kirajzott nemzetség”. A sorra születő és főként a nyugdíjazását követően egyre sokasodó — ma már pótolhatatlan értékű — mű-

szén nincsen ennek a városnak olyan területe, amellyel ne foglalkozott volna előadásában, írásaiban. Amit Bálint Sándor örökségül ránk hagyott, hiszem, hogy egy kisebb tudósközösség is szívesen mondana a saját, sok évtizedes munkája eredményének. Bálint Sándor egyedül, mindenkor szerényen és alázatosan, hangyszorgalommal hozta létre különleges gyűjteményeit. Ezek közül első helyen kell említeni a szakrális területen végzett kutatásait, amelyekkel világhíressé vált. Megszámlálhatatlanul sok munkája tanítja majd a jövő néprajzosait, történészeit, szociológusait és művészeit, s egyáltalán a magyar nemzetet. Eppen ezért állíthatjuk, hogy Bálint Sándor művei nem hézagpótlóak, hanem halhatatlanok! Munkásságát, a Város (így nagy betűvel, ahogyan ő is írta!) iránt érzett határtalan szeretetét és ragaszkodását nem lehet fölmérni és főleg nem lehet félre magyarázni! Pedig nem csinált mást, csupán a példaképekként emlegetett „szögédi nagyok”-at követte oly magas művészi fokon és őszinte átéltséggel, aminél előtte senki más. Művei ugyan elsősorban saját élményből születtek, ennek ellenére a páratlanul gazdag könyvtárát soha sem nélkülözte. Az alsóvárosi népelet ismerete mellett különösen nagy buzgalommal kutatta az *Osszegedet*, benne érve a város kereskedelmét, kisiparát, művészeti életét is.

Temérdek publikációjának ismeretében azt hinné az ember, hogy éjt nappallá téve mást sem csinált, csak írt. Majdhogy nem az ellenkezője az igaz. Ugyanis asztalához ritkán ült le, de akkor valóban soká kelt föl mellőle, hogy sokszor ott érte a fölkelő nap. Elsősorban ugyanis az ember érdekelte, az adatközlő, akitől újabb és újabb adatokat várt egy-egy készülő, vagy már megírás alatt levő munkájához. „Az alapos, minden aprónak tűnő rezenésre odafigyelt gyűjtés a lényeg — mondogatta —, a rendezés és a megírás csakis ezután történhet hitelességgel.” Bálint Sándor élete utolsó pillanatáig gyűjtött, pl.: az 1957-ben kiadott Szegedi Szótár-ához, melynek kibővített kiadása már ránk vár, csakúgy, mint a többi, még kéziratban levő anyaga. Örömmel szolgál, hogy időközben kézbe vehettük a *Hagyomány szolgálatában*; illetőleg a „Szeged Alsóváros” című művét, s reményeink vannak a többi megjelentetésére is. Szükségét igazolja a tény, hogy megjelent művei — könyvesboltokban és antikváriumokban — csak a hiánylistán szerepelnek.

Bálint Sándor értékei vitathatatlanok! Jól érzi és tudja ezt a Város, amely nemrég utcanévadással tisztelettel tudós fia előtt.

Most, születésének nyolcvanadik évfordulóján, augusztus elsején, délután négy órakor a Pálfi utcai szülőházán emléktáblát avatnak. Az eseményen *Sőtér István* akadémikus mond beszédet. A Közművelődési Palota pedig hagyatékának megőrzésével, idővel annak közkinccsételével tiszteleg a „legszögédibb szögédi”. Bálint Sándor néprajztudós professzor emlékének, kinek szelíd, tisztasági, népéhez fűződő őszinte elkötelezettsége mindannyiunk előtt tiszteletre méltó.

IFJ. LELE JÓZSEF

A magyar történelem képes forrása

Mátyás király, Bethlen Gábor, Zrínyi Miklós II. Rákóczi Ferenc, Kossuth, Széchenyi, Deák arcképe. Batsányi János, Petőfi, Liszt, Erkel, Mészöly Géza, Réti István portréja. Buda 1686-os ostroma, jelenet az 1809-es győri csatáról, Görgey és Klapka az isaszegi csatában, a világosi fegyverletétel, munkásgyűlés a Városligetben 1890. május elsején. Az első népképviselői országgyűlés megnyitása, a Lánchíd alapkövetétele, Budapest újjáépítése.

Arcok, események, jelenetek — hiteles képi megfogalmazásban. Történelmi személyiségek, írók, művészek, politikusok, uralkodók, hadvezérek portréi. Csatajelenetek, történelmünk sorsfordulói, tájak, várak, nevezetes épületek korfestő ábrázolásai. Képek, amelyek Magyarország történelmét illusztrálják. Festmények, grafikák, metszetek, amelyek megőrzik a magyarság jeles eseményeit és a mindennapi életet, neves személyiségek és egyszerű emberek vonásait, a főúri és paraszti viseleteket, városok és falvak épületeit, a hazai tájat, kultúrtörténeti értékeket. Képek, amelyeket a Magyar Nemzeti Múzeum egyik osztálya, az éppen most szűz *Történelmi Képcsarnok* őriz.

„A *Történelmi Képcsarnok* — írja dr. Rózsa György, a Nemzeti Múzeum osztályvezetője — a magyar történelem képes forrásainak gyűjtésére és feldolgozására hivatott közgyűjteményünk. Az ábrázolt téma miatt, tartalmi szempontból fontos képes forrás. A magyar történelem szereplőinek képmásai, eseményeinek képei, magyarországi látványok mellett idetartozik minden olyan kép, amely a magyar kultúrtörténet egy-egy jellemző részletét a valóságnak megfelelően ábrázolja. Ezekre támaszkodhat az írott források mellett a történelmi rekonstrukció”.

Amikor, 1884. május 13-án Trefort Agoston kultuszminiszter felhatalmazást kapott az uralkodótól, hogy lépéseket tegyen „egy magyar történelmi képcsarnoknak az Országos Képtárral kapcsolatban Budapesten létesítendő felállítására” — a gyűjtemény anyaga lényegében már együtt volt.

Trefort Pulszky Károlyt, a neves műtörténészt, a közgyűjtemények felügyelőjét, az Országos Képtár igazgatóját bizta meg a Történelmi Képcsarnok megszervezésével. Tervezetében Pulszky azt írta, hogy a Történelmi Képcsarnokban „olyan intézménynek kell lennie, amely a magyar kultúrfejlődésnek egyfelől hiteles forrását képezze. Másfelől pedig nevelőleg hasson a magyar közönségre... Feladata népünk múltjának hiteles és egykorú képes emlékeinek gyűjtése, szakszerű rendezése, feldolgozása és kiállítása. Rendeltetése, hogy a tömegeket az igaz hazafiság ér-

zésében megerősítse. A történet-tudományoknak pedig ábrázolt forrásokkal szolgáljon”.

Pulszky a festményeket a Nemzeti Múzeum Keptárából, a metszeteket az Országos Széchenyi Könyvtárnak, még Széchenyi Ferenc által adományozott anyagából válogatta ki. Ebben az anyagban már olyan jelentős ikonográfiai értékű dokumentumok szerepelnek, mint a svéd David Richter 1704-ből származó II. Rákóczi Ferencet és feleségét ábrázoló arcképei.

Még a 90-es években két gyűjteménnyel — a sok másolatot is tartalmazó Kreith-féle 48-as erklely-múzeummal és a Lancfrancioni kollekcióval gyarapodott a Képcsarnok. Ez utóbbival került a közgyűjteménybe a Batthyányiak képmássorozata.

Bubics Zsigmond, a grafikai gyűjtemény első rendezője fogalmazta meg, hogy „a hazánk múltjára vonatkozó legparányibb kép is értékekkel bír, mert ezek egykor „történelmi kalauzusi” szolgálnak, mivel azok metszői és rajzolói az események szemtanúi, sőt szereplői voltak, és a történeteket, ha nem is mindig művészi, de hűségesen illusztrálták”.

Természetesen a mai 2500 művet számláló festmény és 40 ezer lapos grafikai gyűjtemény számos darabja forrásértékűen kívül művészileg is kvalitatív. A 15–18. századi kollekcióban főleg a külföldi mesterek vannak képviselve — elsősorban bécsiak, de sok a magyar témát feldolgozó német, olasz, németalföldi művész is.

Eredeti, egykori anyag Mátyás korától áll rendelkezésre. Budát Schedel nagy, képes világtörténetének fametszetéből ismerjük. Dózsa kivégzésének egyetlen korabeli ábrázolása Taurinus 1519-ben megjelent fametszete. Művészettörténeti jelentősége is van a 17. századi ismeretlen magyarországi festő Zrínyi és Frangepán búcsúja című képek, amelyet bizonyára ismert Madarász Viktor is, hiszen a híressé vált Zrínyi és Frangepán a siralomházban című festményén az alakok elrendezése igen hasonlít az ismeretlen mester kompozíciójához. A 17. századi főúri viselet hű ábrázolásai jelennek meg a hazai későreneszansz ismeretlen festőitől származó Batthyányi Adám és Batthyányi Boldizsárné — Zrínyi Dorottya (a Szigetvár hős lánya) arcképén.

Réz- és fametszők: Erhard Schön, Hoefnagel, Sibmacher, Zimmermann, Nypoort korabeli metszetei — képes röplapokon, történelmi és földrajzi kiadványokban — várakról, csaták színleiről, városokról adnak hű képet. Neuhauser Ferenc rajzai után készült metszetek örökölték meg a Hora és Kloska-lázadás eseményeit, Martin Engelbrecht színezett rézkarcai az adóívető jobbágyot ábrázolják.

Különösen gazdag a Történelmi Képcsarnok 19. századi anyaga. Olyan művészek neve fémjelzi a minőséget, mint Boros József, Barabás Miklós, Lotz Károly, Telepy Károly, August Bertalan, Bröckly Károly, August Pettenkofen, Benczúr Gyula.

Az emlékeztető 1959-es kiállítás óta önálló bemutatója nincs a Történelmi Képcsarnoknak. Annál többet szerepelnek a gyűjtemény képei a Nemzeti Múzeum és a hazai és külföldi társintézetek kiállításain.

Évfordulós kiadványok, tudományos és népszerűsítő művek, folyóiratok veszik illusztrációikat a múltat szemléletesen megőrkítő kollekcióból.

Mint archiv-dokumentumgyűjtemény, mint kiállítások részese, mint történelmi forráslelőhely tölti be hivatását ma a százéves Történelmi Képcsarnok.

KÁDÁR MÁRTA

Kiss Dénes

Simai Mihály

Sorok a suhanásban Veronika kendőjére

Majd évek múlnak el és arra rettenek hogy rázkódik az ágy és zúgnak a falak S fölsikoltanék hol van az anyám? Hol van aki volt? Majd évek múlnak el és zsebe veszem irtalmaznak-e éhínségeim? Szeretetlenül vergődve tovább mivé változik a csillagarculat? Minden ugyanúgy fájdt és emészt? Vagy föl se foghatom pillanatokban évezred suhan?!

a lét lebegtetése egyébként egyszerű hiszen mi ketten együtt voltunk s vagyunk a Mű

mint két szelét a sebnek mely sisteregve nő egymásig

összehegeszt s szétronszol az idő

úszó lebegő tárgyak mintha egy úrhajón örülök a súlytalanságnak táncolsz az ujjamon

sorsolhat újra sorsot mind kinek sorsa van — kicsoda kaland — mondod s fölszállsz velünk lecsontolt deres sámszonhajam